

Oikeusministeriö

kirjaamo.om@gov.fi

MAA- JA METSÄTALOUSMINISTERIÖN LAUSUNTO EHDOTUKSESTA HALLITUKSEN ESI- TYKSEKSI EDUSKUNNALLE UUDEKSI AHVENANMAAN ITSEHALLINTOLAIKSI

Oikeusministeriö on pyytänyt maa- ja metsätalousministeriön lausuntoa ehdotuksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle uudeksi Ahvenanmaan itsehallintolaiksi. Maa- ja metsätalousministeriö kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esitysluonnoksesta.

Hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetaan säädettäväksi kokonaan uusi Ahvenanmaan itsehallintolaki. Laki korvaisi vuoden 1991 itsehallintolain ja olisi neljäs itsehallintolaki. Uudistuksen tavoitteena on uudistaa ja kehittää itsehallintojärjestelmää.

Hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetaan muun muassa nykyisen itsehallintolain periaatteisiin perustuvaa järjestelmää eduskunnan ja Ahvenanmaan maakuntapäivien välisen Ahvenanmaata koskevan lainsäädäntövallan jakautumiselle. Ehdotus merkitsee eräitä muutoksia maakunnan ja valtakunnan väliseen nykyiseen lainsäädäntövallan jakoon. Lakiehdotukseen uudeksi itsehallintolaiksi sisältyy kaksi luetteloa lainsäädäntövallasta: 1) luettelo eduskunnalle kuuluvista toimivalta-aloista ja 2) luettelo eduskunnan toimivalta-aloista Ahvenanmaalla. Lainsäädäntövallan jaon ehdotetaan jatkossakin sisältävän säännöksen, jolla mahdollistettaisiin se, että eduskunnan toimivaltaa Ahvenanmaalla voitaisiin yksinkertaistetuin menettelyin tulevaisuudessa muuttaa tietyillä toimivallan aloilla. Yksinkertaistettu menettely tarkoittaisi nykyiseen tapaan uuden toimivallan siirtämistä Ahvenanmaalle tavallisella eduskuntalailla ja maakuntapäivien suostumuksella, mutta luetteloa toimivalta-aloista, joita yksinkertaistettu siirto voisi koskea, ehdotetaan laajennettavaksi.

Edelleen hallituksen esitysluonnoksen mukaan Ahvenanmaan toimivaltuuksia neuvotella ja saattaa voimaan kansainvälisiä velvoitteita laajennettaisiin samoin kuin sen mahdollisuuksia vaikuttaa Euroopan unionin toimielimissä päätettävien asioiden valmisteluun.

Ehdotettu uusi Ahvenanmaan itsehallintolaki on käsiteltävä perustuslain säätämistä koskevassa järjestyksessä ja hyväksyttävä Ahvenanmaan maakuntapäivien määräenemmistön päätöksellä, jotta se tulisi voimaan. Lain on määrä tulla voimaan 1.1.2028.

Yleistä

Maa- ja metsätalousministeriö pitää kannatettavana Ahvenanmaan itsehallintolain kokonaisuudistusta ottaen erityisesti huomioon sen, että voimassa oleva itsehallintolaki on tullut voimaan ennen Suomen liittymistä Euroopan unioniin. Muun muassa tuosta johdun maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalalla on ollut haasteita itsehallintolain tulokinnassa esimerkiksi lainsäädäntövallan jakautumisessa Ahvenanmaa maakunnan ja valtakunnan välillä.

Maa- ja metsätalousministeriöllä ei ole pääosin huomautettavaa hallituksen esitysluonnokseen ja siihen sisältyvään ehdotukseen uudeksi Ahvenanmaan itsehallintolaiksi. Lakiehdotus selkeyttää monilta osin nykytilannetta ja toisaalta lakiehdotukseen on nostettu sellaisia säännöksiä, jotka vastaavat nykyisiä käytäntöjä valtakunnan ja maakunnan välillä.

Hallituksen esitysluonnokseen sisältyy kuitenkin joitain sellaisia ehdotuksia, jotka eivät ole maa- ja metsätalousministeriön hyväksyttävissä kuten Ahvenanmaan valtuuskunnan asema Euroopan unionilta tulevien resurssien jaossa ja myrkkyyhin liittyvän terminologian muutoksesta aiheutuvat ongelmat. Maa- ja metsätalousministeriön lausunnossa käsitellään edellä mainitun lisäksi erityisesti lainsäädäntövallan jakoa koskevia ehdotuksia.

Lakiluonnoksessa ehdotetaan muutosta nykyisin käytettävään terminologiaan Ahvenanmaan itsehallintolain yhteydessä. Termin "Ahvenanmaan maakunta" sijasta käytettäisiin nimitystä "Ahvenanmaa", ja "Ahvenanmaan maakunnan hallituksen" sijasta nimitystä "Ahvenanmaan hallitus". Nimitykset "valtakunta" ja "valtakunnan viranomaiset" säilyisivät. Nimitysten "maakunnan lainsäädäntövalta" ja "valtakunnan lainsäädäntövalta" tilalle tulisivat nimitykset "maakuntapäivien ja eduskunnan lainsäädäntövalta". Uusi nimitys "valtakunnassa toimiva viranomainen" kattaisi valtion viranomaisten lisäksi sekä kunnat että hyvinvointialueet. Maa- ja metsätalousministeriö pitää näitä ehdotettuja muutoksia kannatettavina.

25 § Maakuntapäivien lainsäädäntövalta

Pykäläehdotus sisältää vastaavalla tavalla kuin voimassa olevassa itsehallintolain 18 §:ssä listauksen Ahvenanmaan lainsäädäntövaltaan kuuluvista toimialoista, joskin osin muutettuna voimassa olevaan itsehallintolakiin verrattuna. Maa- ja metsätalousministeriö lausuu joidenkin ehdotusten osalta seuraavaa.

Kohta 22: Elintarviketurvallisuus ja kuluttajaturvallisuus

Ehdotettu säännös olisi uusi, mutta maa- ja metsätalousministeriön näkemyksen mukaan ehdotus ei muuttaisi nykytilaa. Kuten esityksen perusteluissa todetaan, tämä toimivalta on tähän saakka johdettu tietyistä terveyteen ja elinkeinotoimintaan liittyvistä säännöksistä. Maa- ja metsätalousministeriöllä ei ole huomautettavaa ehdotetun säännöksen osalta.

Kohta 26: Maa- ja metsätalous sekä maa- ja metsätalouden ja maaseudun kehittämiseen liittyvät korvaus- ja tukijärjestelmät, yhteismetsät, kasvinsuojeluaineet, muuntogeenisten kasvien tuotanto ja maantieteellisen tiedon infrastruktuuri

Tämän kohdan osalta maa- ja metsätalousministeriö kiinnittää huomiota kasvinsuojeluaineisiin. Hallituksen esitysluonnoksen perusteluissa todetaan, että kasvinsuojeluaineiden on katsottu kuuluvan Ahvenanmaan lainsäädäntövaltaan, pääosin osana maa- ja metsätaloutta. Kemikaalien siirtyessä valtakunnan lainsäädäntövaltaan ehdotetaan, että tässä kohdassa mainittaisiin nimenomaisesti kasvinsuojeluaineet.

Maa- ja metsätalousministeriö toteaa, että mainittu perustelu ei pidä kaikilta osin paikkaansa. Valtakunnan lainsäädäntövaltaan kuuluvat nimittäin nykyisen itsehallintolain

mukaan asiat, jotka koskevat ”myrkkujen valmistamista ja niiden käyttötarkoituksen vahvistamista”, ja tähän on katsottu kuuluvan myös kasvinsuojeluaineiden hyväksymisnnettelyihin liittyvät tehtävät.

Maa- ja metsätalousministeriö **ei hyväksy** sitä, että nämä valtakunnan lainsäädännössä Turvallisuus- ja kemikaalivirastolle (Tukes) säädettyt tehtävät siirtyisivät Ahvenanmaan lainsäädäntövaltaan, eikä tästä ole edes ministeriön kanssa neuvoteltu. Päinvastoin nykyisen itsehallintolain kiireellisenä valmisteltavan muutosehdotuksen valmistelussa on sovittu, että näiden valtakunnan lainsäädäntövaltaan kuuluvien tehtävien osalta myös hallintoasioita koskeva toimivalta palautettaisiin valtakunnalle, kun tällä hetkellä hallintotehtäviä koskeva Turvallisuus- ja kemikaaliviraston toimivalta Ahvenanmaalla perustuu sopimusasetukseen.

Edellä sanottuun viitaten maa- ja metsätalousministeriö ehdottaa, että 25 §:n 26 kohtaan lisätään rajausta ”...kasvinsuojeluaineita 26 §:n x kohdassa säädettyin poikkeuksin...”. Samalla 26 §:ään, esimerkiksi sen 38 kohtaan tulee palauttaa eduskunnan (valtakunnan) toimivalta kasvinsuojeluasioissa (ks. tästä ehdotus jäljempänä).

Maa- ja metsätalousministeriö toteaa lisäksi, ettei se ole varma seuraavasta perustelujen tulkinnasta: ”Maa- ja metsätalouteen katsotaan kuuluvan myös jyrsijämyrkkujen, kuten rotanmyrkkujen, käyttö maataloudessa”. Kyse on kuitenkin biosideistä ja siten pääosin ympäristöministeriön toimialaan kuuluvasta asiasta.

Maa- ja metsätalousministeriö toteaa lisäksi muuntogeenistä kasvintuotantoa ja paikkatietoja koskevien asioiden osalta, että esitysluonnoksen perustelujen mukaan muuntogeenisten kasvien tuotannon ja maantieteellisen tiedon infrastruktuurin on maakuntalakien lainsäädäntövalvonnan yhteydessä arvioitu kuuluvan maakuntapäivien lainsäädäntövaltaan ja että nämä toimivallan alueet ehdotetaan siksi mainittavan lainkohdassa. Maa- ja metsätalousministeriöllä ei ole tältä osin huomautettavaa.

26 § Eduskunnan lainsäädäntövalta Ahvenanmaalla

Pykäläehdotus sisältää vastaavalla tavalla kuin voimassa olevassa itsehallintolain 27 §:ssä listauksen eduskunnan lainsäädäntövaltaan kuuluvista toimialoista, joskin osin muutettuna voimassa olevaan itsehallintolakiin verrattuna. Maa- ja metsätalousministeriö lausuu joidenkin ehdotusten osalta seuraavaa.

17 kohta: Maanpuolustus sekä puolustustila ottaen huomioon, mitä 17 §:ssä säädetään asevelvollisuuden suorittamisesta, poikkeusoloihin varautumisesta ja huoltovarmuudesta

Maa- ja metsätalousministeriö toteaa aluksi, että kohdan suomenkielisen version kohdan muotoilu on osin virheellinen ja että kohdan pitäisi kuulua seuraavasti: ”maanpuolustus sekä puolustustila ottaen huomioon, mitä 17 §:ssä säädetään asevelvollisuuden suorittamisesta, poikkeusoloihin varautuminen ja huoltovarmuus”.

Maa- ja metsätalousministeriö ehdottaa, että kohdan loppuosa muutettaisiin muotoon ”poikkeusoloihin varautuminen ja huoltovarmuus poikkeusoloissa”.

Poikkeusoloihin varautumisen osalta ehdotettu säännös vastaa nykyistä säännöstä. Tosin kohtaan on käytännössä tulkittu kuuluvan myös valmiuslain toimivaltuuksien käyttö poikkeusoloissa.

Maininta huoltovarmuudesta olisi uusi. Kyse olisi melko täsmentymättömästä laajennuksesta, jonka soveltaminen voi aiheuttaa epäselvyyksiä ja ongelmia. Esimerkiksi Huoltovarmuuskeskuksen verkkosivuilla huoltovarmuus määritellään seuraavasti: ”Huoltovarmuus tarkoittaa varautumista mahdollisiin kriiseihin ja häiriötilanteisiin sekä jatkuvuudenhallintaa turvaamalla elintärkeät toiminnot, jotta yhteiskunta ja elinkeinoelämä toimivat ja ihmiset voivat turvallisesti elää arkeaan. Toimivat markkinat ja kilpailukykyinen talous ovat huoltovarmuuden perusta.”

Huoltovarmuuden tavoitteista annetussa valtioneuvoston periaatepäätöksessä (TEM/2024/142, s. 6) huoltovarmuuden esitetään tarkoittavan ”väestön toimeentulon, maan talouselämän ja maanpuolustuksen kannalta välttämättömän kriittisen tuotannon, palvelujen ja infrastruktuurin turvaamista normaaliolojen vakavissa häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa”. Tästä rajatummasta määritelmästä huolimatta päätöksessä todetaan, että Ahvenanmaan huoltovarmuus kuuluu osaksi maakunnan ja osaksi valtakunnan toimivaltaan itsehallintolain mukaisen toimivallanjaon mukaisesti. Myös esimerkiksi kriittisten toimijoiden häiriönsietokykyä koskevien CER- ja NIS-direktiivien on tulkittu kuuluvan pääosin maakunnan toimivaltaan.

Näin ollen voidaan katsoa, että huoltovarmuusmaininta itsehallintolaissa merkitsisi uutta toimivaltuutta, ei ainoastaan nykytilan selkeyttämistä. Lisäys olisi ehdotetussa laajassa muodossa omiaan aiheuttamaan rajanvetoihin ja viranomaisten toimivaltuuksien käyttöön liittyviä ongelmia toimialoilla, jotka kuuluvat maakunnan toimivaltaan. Jo nykytilanteessa valmiuslain toimivaltuuksien soveltaminen Ahvenanmaalla on monelta osin ongelmallista tai jopa mahdotonta tällaisilla aloilla, ja näihin ongelmiin ollaan vasta valmistelemassa ratkaisuehdotuksia. Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalalla esimerkiksi elintarvikkeet, jotka ovat keskeinen osa huoltovarmuutta, kuuluvat lähtökohtaisesti maakunnan lainsäädäntövaltaan.

39 kohta: *Eläinten ja eläintuotteiden maahantuonnin kieltäminen, kotieläinten tartuntatauti torjunta ja kasvintuhoojien kulkeutumisen estäminen ottaen huomioon, mitä 28 §:ssä säädetään*

Maa- ja metsätalousministeriö toteaa, että kohta vastaisi pääosin voimassa olevaan itsehallintolakia, mutta **suomenkielisessä** ehdotuksessa termin ”**kotieläinten tarttuvat taudit**” sijasta käytettäisiin termiä ”kotieläinten tartuntataudit”. Ruotsinkielisessä ehdotuksessa mainitaan samoin kuin voimassa olevassa itsehallintolaissa ”smittsamma sjukdomar hos husdjur”.

Maa- ja metsätalousministeriö ei kannata edellä mainittua muutosta suomenkieliseen sanamuotoon. Tartuntatauti (infektio, infektionssjukdom) on laajempi käsite taudinaiheuttajan (kuten bakteerin tai viruksen) aiheuttamalle sairaudelle, joka ei välttämättä tartu eteenpäin. Tarttuva tauti (tarttuva infektio / communicable disease) on suppeampi termi, jolla tarkoitetaan nimenomaan eläinten välillä, ihmisten välillä tai eläinten ja ihmisten välillä leviävää tautia. Tarttuva tauti vastaa myös ruotsinkielistä termiä ”smittsam sjukdom”.

Kasvintuhoojien kulkeutumisen estämisen osalta maa- ja metsätalousministeriö kiinnittää huomiota siihen, että suomenkielisen version 26 §:n 39 kohdassa ja 28 §:n 20 kohdassa toimivalta koskee kasvintuhoojien kulkeutumisen estämistä, kun taas voimassa olevan itsehallintolain ja ruotsinkielisen ehdotuksen mukaan toimivalta koskee kasvintuhoojien maahan kulkeutumisen estämistä (föreybyggande av införsel av växts-

kadegörare till landet). Viimeksi mainittua ilmaisua käytetään myös ehdotetun itsehallintolain suomenkielisen version 46 §:n 8 kohdassa, jossa säädetään hallintovallan jakautumisesta koskevasta nykyistä vastaavasta poikkeuksesta, jonka mukaan lainsäädäntöalaa koskevat hallintotehtävät hoitaa Ahvenanmaalla Ahvenanmaan hallitus tai muu maakuntapäivälaissa säädetty viranomainen. Maa- ja metsätalousministeriö pitää epäselvyyksien välttämiseksi tarkoituksenmukaisena, että suomenkielisen version 26 ja 28 §:ään lisätään maahan -sana (kasvintuhoojien *maahan* kulkeutumisen estäminen).

43 kohta: apteekkilaitoksessa, terveydenhuollossa ja **eläinlääkintähuollossa toimivien ammattioikeudet** sekä ihmisten tarttuvien tautien torjunta, sukupuolta vahvistava lääketieteellinen hoito, sterilointi, raskauden keskeyttäminen, hedelmöityshoito, ihmisen elimet, kudokset ja solut, oikeuslääketieteelliset tutkimukset, kuolemansyyn selvittäminen ja kuoleman toteaminen ottaen huomioon, mitä 28 §:ssä säädetään;

Eläinlääkäreiden ammattioikeuksiin liittyvä maininta olisi uusi, mutta säännös ei muuttaisi nykytilaa, lukuun ottamatta mahdollisuutta siirtää lainsäädäntövallan ala maakuntapäiville tavallisella lailla. Asiaryhmän on nimittäin muun muassa lääkkeenmäärittämisoikeuksien vuoksi vakiintuneesti tulkittu kuuluvan alaan ”terveyden- ja sairaanhoidon piirissä toimivien kelpoisuusvaatimukset”. Maa- ja metsätalousministeriö kannattaa sitä, että eläinlääkintähuollossa toimivien ammattioikeuksien osalta otettaisiin nimenomainen selkeyttävä lisäys itsehallintolakiin.

46 kohta: Apteekkilaitos, lääkkeet ja lääkinnälliset laitteet, huumeet ja kuluttajamarkkinoilta kielletyt psykoaktiiviset aineet sekä kemikaalit

Voimassa olevan itsehallintolain 27 §:n 30 kohdan mukaan valtakunnan lainsäädäntövaltaan kuuluu muun muassa asiat, jotka koskevat ”lääkkeitä ja lääkkeenomaisia tuotteita, huumaavia aineita sekä myrkkujen valmistamista ja niiden käyttötarkoituksen vahvistamista”.

Hallituksen esitysluonnoksen mukaan termi ”myrkyt” poistettaisiin itsehallintolaista ja laissa mainittaisiin ”kemikaalit” ja ”kasvinsuojeluaineet”. Uudessa itsehallintolaissa muut myrkyt kuin kasvinsuojeluaineet kuuluisivat kokonaan valtakunnan lainsäädäntövaltaan (26 §:n 46 kohta) ja niistä käytettäisiin käsitettä kemikaalit. Esityksen perusteluissa todetaan, että kemikaalin käsite ei sisältäisi kasvinsuojeluaineita. Termin muuttumisesta aiheutuu, että eduskunnan lainsäädäntövalta kasvinsuojeluaineiden osalta siirtyisi maakuntapäiville, mikä ei ole ollut maa- ja metsätalousministeriön käsityksen mukaan tarkoitus. Tämän vuoksi valtakunnalle kuuluva kasvinsuojeluaineisiin liittyvä toimivalta pitää palauttaa 26 §:ään.

Maa- ja metsätalousministeriö ei vastusta kasvinsuojeluaineita ja muita kemikaaleja koskevan sääntelyn eriyttämistä toisistaan, mutta esitysluonnoksessa se on tehty tavalla, josta aiheutuu kasvinsuojeluaineiden osalta edellä mainittu ongelma, jonka maa- ja metsätalousministeriö edellyttää korjattavan.

Maa- ja metsätalousministeriö ehdottaa, että 26 §:n johonkin sopivaan kohtaan sisällytetään seuraava lisäys: ”... sekä kasvinsuojeluaineiden tuotehyväksynät ja tutkimusluvut (samt produktgodkännande och forskningstillstånd för växtskyddsmedel)...”. **Mainittu lisäys voitaisiin tehdä esimerkiksi pykälän 38 kohtaan**, jolloin kyseinen kohta kuuluisi seuraavasti: ” maatalouden suorat tuet ja maataloustuotteiden markkinatoimen-

piteet sekä kasvinsuojeluaineiden tuotehyväksynät ja tutkimusluvut (samt produktgodkännande och forskningstillstånd för växtskyddsmedel) ottaen huomioon, mitä 28 §:ssä säädetään;”

Mainittu muotoilu olisi tarkoituksenmukainen, sillä se sisältäisi kaikki Turvallisuus- ja kemikaaliviraston (Tukes) nykyisin hoitamat sopimusasetuksessa mainitut tehtävät. Kohdassa mainittaisiin kasvinsuojeluaineiden markkinoille saattamista koskevien tuotehyväksymisten lisäksi myös kasvinsuojeluaineista annetussa laissa säädettyt luvat, joita edellytetään kasvinsuojeluaineiden biologista tehokkuutta ja käyttökelpoisuutta testaavilta laitoksilta sekä tutkimus- ja kehitystarkoituksiin suoritettaviin kokeisiin, joissa hyväksymätöntä kasvinsuojeluainetta päästetään ympäristöön. Nykytilanteessa ei ole itsehallintolain sanamuodon vanhentuneisuuden vuoksi täysin selvää, miltä osin näiden tehtävien hoito perustuu itsehallintolakiin ja miltä osin sopimusasetukseen.

Jos edellä ehdotettua muotoilua ei pidettäisi mahdollisena, tulisi **vähintäänkin** tehdä seuraava lisäys, joka palauttaisi itsehallintolakiin nykyisen, ehdotetusta uudesta itsehallintolaista pois pudonneen toimivaltuuden: maatalouden suorat tuet ja maataloustuotteiden markkinatoimenpiteet **sekä kasvinsuojeluaineiden valmistaminen ja niiden käyttötarkoituksen vahvistaminen** ottaen huomioon, mitä 28 §:ssä säädetään.

Maa- ja metsätalousministeriö hyväksyy nykyisen ”myrkkyjä” koskevan kohdan muuttamisen ja rajaamisen koskemaan kemikaaleja vain, jos sen edellä esittämä muutos toutetaan.

28 § Eduskunnalle kuuluvan lainsäädäntövallan siirtäminen Ahvenanmaalle tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä

Pykälässä ehdotetaan, että tiettyjä eduskunnan lainsäädäntövaltaan kuuluvia toimivallan aloja tai osia niistä voitaisiin siirtää maakuntapäiville tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä säädetyllä lailla ja maakuntapäivien hyväksynnällä. Pykälän 1 momentti sisältää 24 kohtaisen listauksen mainituista toimivallan aloista.

Pykälän **1 momentin 18 kohta** koskee kiinteistönmuodostusta ja kiinteistöjen rekisteröintiä sekä niihin liittyviä tehtäviä. Kiinteistörekisteriä ylläpidetään kiinteistötoimituksilla ja rekisteri muodostaa yhdessä lainhuuto- ja kiinnitysrekisterin kanssa valtakunnallisen kiinteistötietojärjestelmän, jolla on osittainen julkinen luotettavuus. Tämä kokonaisuus on oleellinen osa kansallista vakuusjärjestelmää, jolla turvataan rahoitusjärjestelmän toimivuutta. Kiinteistörekisteri ja lainhuuto- ja kiinnitysrekisteri nähdään yhä enemmän yhtenä kokonaisuutena ja tätä kokonaisuutta on tarkoitus uudistaa tulevana vuosina. Lisäksi haastava turvallisuusympäristö vaatii merkittäviä satsauksia tietoturvallisuuteen ja jatkuvuuden hallintaan. Yhteiskunnan eri perusrekisterit ovat vahvasti integroituneita toisiinsa.

Maa- ja metsätalousministeriön näkemyksen mukaan tällaiset yhteiskunnan kriittistä tietohuoltoa ja eri toimintoja monipuolisesti palvelevat perusrekisterit kuuluvat luonteensa puolesta valtakunnan toimivaltaan, ja niitä koskevien toimivaltuuksien muuttaminen olisi ongelmallista. Maa- ja metsätalousministeriö esittää edellä sanottuun viitaten 18 kohdan poistamista ehdotetun 28 §:n 1 momentista.

Muilta osin maa- ja metsätalousministeriöllä ei ole pykälään huomautettavaa.

46 § Hallintoasioissa noudatettavat menettelyt ja hallintovaltaa koskevat poikkeukset

Pykälän 10 kohdassa ehdotetaan säädettäväksi, että pykälässä säädettyjen asioiden hoidossa on otettava huomioon, että ”tehtävistä, jotka kotieläinten tarttuvia tauteja koskevan lainsäädännön mukaan kuuluvat valtakunnan viranomaisille tai kunnille ja jotka koskevat tällaisten tautien torjuntaa ja tautien torjunnan valvontaa, huolehtii Ahvenanmaalla Ahvenanmaan hallitus tai muu maakuntapäivälaissa tarkoitettu viranomainen”. Tässä lainkohdassa esiintyy edelleen nykyinen itsehallintolain muotoilu ”tarttuvat taudit”, mikä on maa- ja metsätalousministeriön näkemyksen mukaan asianmukainen.

Mainitun hallintoasioiden toimivallanjakoa koskevan säännöksen uudelleenmuotoilua on kuitenkin suunniteltu sen uudistuksen yhteydessä, joka koskee nykyiseen itsehallintolakiin kiireellisesti tehtävää muutosta. Tuossa yhteydessä on valmisteltu kohtaan uusi muotoilu, jota maa- ja metsätalousministeriö on pitänyt hyvänä. Tämän mukaisesti nyt lausunnolla olevan uuden itsehallintolain säännöksen alkuosa tulisi kuulua maa- ja metsätalousministeriön näkemyksen mukaan seuraavasti: ”tehtävistä, jotka kotieläinten tarttuvia tauteja koskevan lainsäädännön mukaan kuuluvat valtakunnan viranomaisille tai kunnille ja jotka koskevat tällaisten **tautien vastustamista ja taudin vastustuksen valvontaa...**”.

78 § Menettely EU:n päätösten tiettyä toimeenpanoa koskevissa erimielisyystilanteissa

Ehdotetun uuden itsehallintolain 78 §:n 1 momentin mukaan siinä tapauksessa, että valtion ja Ahvenanmaan viranomaiset neuvonpidon jälkeen eivät ole yhtä mieltä Ahvenanmaan osuudesta Suomelle Euroopan unionin päätöksellä myönnetystä resurssista tai oikeudesta taikka Suomelle asetetusta velvoitteesta, Ahvenanmaan osuuden erottamisesta päättää Ahvenanmaa-asioiden valtuuskunta. Edelleen mainitun pykälän 2 momentin mukaan valtuuskunnan on annettava ratkaisu kiireellisenä ja päätös on tehtävä, kun toimivaltaisia valtion ja Ahvenanmaan viranomaisia on kuultu ja hankittu asian ratkaisemisen kannalta välttämätön muu selvitys. Edelleen pykälän 3 momentin mukaan Ahvenanmaa-asioiden valtuuskunnan tekemästä päätöksestä saa valittaa korkeimpaan hallinto-oikeuteen ja valtuuskunnan päätös voidaan panna täytäntöön siitä tehdystä valituksesta huolimatta.

Maa- ja metsätalousministeriö toteaa, että lakiehdotuksen 22 §:ssä säädetään valtuuskunnan kokoonpanosta siten, että valtuuskunnan puheenjohtajana toimii (Ahvenanmaan) maaherra tai joku muu, jonka tasavallan presidentti määrää tehtävään sovittuaan asiasta maakuntapäivien puhemiehen kanssa. Valtuuskuntaan valitsevat valtioneuvosto ja maakuntapäivät kumpikin kaksi jäsentä ja näille kullekin kaksi varajäsentä. Jäsenet ja varajäsenet nimetään toistaiseksi. Valtuuskunnan kokoonpanossa on erityisesti oltava edustettuna itsehallinto-oikeudellinen, valtiosääntöoikeudellinen ja eurooppaoikeudellinen asiantuntemus sekä perehtyneisyys julkiseen talouteen.

Maa- ja metsätalousministeriö toteaa ensinnäkin, että 78 §:n säännös on erittäin kevyesti ja lyhyesti perusteltu hallituksen esitysluonnoksessa eikä ehdotuksen perusteet käy esitysluonnoksesta ilmi. Euroopan unionilta päätöksellä myönnettyjä resursseja tai oikeuksia ovat maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalalla esimerkiksi Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahastosta (maaseuturahasto) ja Euroopan meri-, kalatalous- ja vesiviljelyrahastosta (EMKVR) Suomen valtion saama rahoitus sekä Suomen valtion kalastuskiintiöt. Edellä mainituista rahastoista Suomen saamasta rahoituksesta

on rahoituskausittain erotettu Ahvenanmaan osuus, jonka Ahvenanmaa sisällyttää omaan budjettiinsa ja käyttää Ahvenanmaalla käyttöön otettujen tukijärjestelmiensä rahoitukseen. Manner-Suomen rahoitusosuus sisältyy luonnollisesti valtion talousarvioon.

Ehdotettu uuden itsehallintolain 78 §:ään sisältyvä **ehdotus** siitä, että erimielisyystilanteessa ratkaisuvälillä olisi Ahvenanmaan valtuuskunnalla, **ei ole missään tapauksessa hyväksyttävissä**.

Maa- ja metsätalousministeriö toteaa, että Suomen valtio on Euroopan unionin jäsenvaltiona vastuussa Euroopan unionin lainsäädännön toimeenpanosta Suomessa. Tähän liittyy olennaisena osana Euroopan unionin rahastojen rahanjako. Ahvenanmaan valtuuskunnan jäsenet ovat kelpoisuusvaatimusten osalta erityisesti juridiikan asiantuntijoita. Se, miten eri rahastoista tulevat rahoitusosuudet jakautuvat valtakunnan ja Ahvenanmaan välillä, perustuu suureen osaan muuttujia, jotka vaihtelevat sektoreittain, ja laskenta vaatii erittäin hyvää ammattitaitoa. Euroopan unionin varoista tulevilla rahoitusosuuksilla on luonnollisesti välitön vaikutus valtion talousarvioon, jonka osalta eduskunnalla on budjettivalta. Suomen eri Euroopan unionin rahastoista rahoituskausittain saamat rahoitusosuudet ovat useita miljardeja euroja.

Maa- ja metsätalousministeriö tuo tässä esiin myös sen, että edellisen kerran eli vuonna 2021, kun Ahvenanmaan itsehallintolain kokonaisuudistusehdotus oli lausunnolla, kyseisen itsehallintolakiehdotuksen mukaan valtioneuvoston yleisistunto ratkaisi viime kädessä resurssien tai oikeuksien jakautumisen valtakunnan ja Ahvenanmaan kesken, joskin siten, että sitä ennen oli pyydetty suositus Ahvenanmaan valtuuskunnalta. Tuolloin maa- ja metsätalousministeriö totesi antamassaan lausunnossa (VN/846/2018) muun muassa seuraavaa: ”Ehdotuksen mukaan silloin, kun Ahvenanmaan valtuuskunnan suositus johonkin asiaan on saatu, eikä sitä kuitenkaan voida noudattaa, niin silloin Ahvenanmaan edustajien kanssa käydyn poliittisen keskustelun jälkeen asian ratkaisisi valtioneuvoston yleisistunto. ... Maa- ja metsätalousministeriö katsoo, että ehdotettu 77 § on tasapainoinen päätöksentekoprosessi, joka parhaalla tavalla takaa avoimen ja yhteisen käsittelyn niin virkamiestasolla kuin poliittisella tasolla ja siten takaa mahdollisuuden löytää hyviä ja molemmille osapuolille hyväksyttäviä ratkaisuja sekä viime kädessä KHO:n käsittelyn. Maa- ja metsätalousministeriö voi siten hyväksyä ehdotetun menettelyn ja painottaa sitä, että lopullinen päätöksentekijä näissä tilanteissa tulee olla valtioneuvosto.”

Maa- ja metsätalousministeriö ei siis hyväksy uuteen itsehallintolakiin ehdotettua 78 §:n säännöstä siitä, että päätöksen resurssien ja oikeuksien jakautumisesta tekisi Ahvenanmaan valtuuskunta, vaan **päätöksentekijänä tulee olla valtioneuvosto**. Vastaavan tyyppinen kompromissi, mikä oli viisi vuotta sitten Ahvenanmaan itsehallintolakiehdotuksessa, voisi mahdollisesti olla edelleen hyväksyttävissä.

Muuta

Jos hallituksen esitys Ahvenanmaan kanssa käytyjen keskustelujen jälkeen muuttuu maa- ja metsätalousministeriötä koskevilta osin asiallisesti tai teknisesti, tulee ministeriölle vielä varata mahdollisuus lausua tehdyistä muutoksista

Kansliapäällikkö

Pekka Pesonen

Lainsäädäntöneuvos

Katri Aho